

РОЗДІЛ II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 371.14(564.3)(045)

Н. Ю. Воєвутко

Маріупольський державний університет

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У РЕСПУБЛІЦІ КІПР У ХХ СТОЛІТТІ

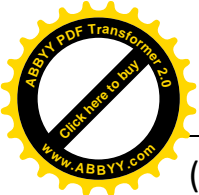
У статті обґрунтовано підходи щодо визначення поняття «періодизація» в системі професійної підготовки вчителів. На засадах аналізу різних підходів до визначення соціокультурних, соціально-економічних й суспільно-політичних чинників, пануючих ідеологічних концепцій та педагогічних детермінант визначено та проаналізовано періоди становлення і розвитку системи професійної підготовки вчителів у Республіці Кіпр у ХХ столітті.

Ключові слова: періодизація, вища освіта, система професійної підготовки вчителів, Республіка Кіпр.

Постановка проблеми. Періодизація як розподіл історико-педагогічної реальності на періоди, що якісно відрізняються один від одного, є обов'язковим засобом пізнання будь-яких історичних явищ і прогнозування можливостей їхнього розвитку в майбутньому. Через періодизацію можна більш глибоко показати співвідношення розвитку історичного процесу в цілому і окремих його аспектів. Вітчизняні та зарубіжні вчені визнають, що періодизація – це ефективний метод аналізу та впорядкування матеріалу [2, 77], одна з найбільш складних, комплексних і багаторівневих проблем наукового знання (О. Сухомлинська).

Системно-історичний підхід як методологічна основа дослідження надає змогу простежити трансформацію історико-педагогічного знання про становлення і розвиток системи професійної підготовки вчителів у Республіці Кіпр у ХХ столітті. Виокремлення основних періодів становлення і розвитку професійної підготовки вчителів у Республіці Кіпр допоможе ефективніше організувати дослідження питань освіти вчителів в цій країні, а також спрогнозувати тенденції її розвитку. Тому предметом дослідження обрано систему професійної підготовки вчителів на Кіпрі у діахронічному вимірі.

Аналіз актуальних досліджень. Хронологічні межі дослідження визначено з урахуванням результатів наукових розвідок кіпрських та грецьких учених С. Петру (Σ. Πέτρου), М. Маратефтиса (Μ. Μαραθεύτης), М. Іоанніду-Куцеліні (Μ. Ιωαννίδου-Κουτσελίνη), І. Персіаніса (Ι. Περσιάνης), П. Персіаніса (Π. Περσιάνης), А. Полідороса (Α. Πολυδώρος), К. Мірантопулоса (Κ. Μυρανθόπουλος), Т. Пападопулоса (Θ. Παπαδόπουλος), Х. Пападопулоса

(Χ. Παπαδόπουλος), Μ. Βολονακίσα (Μ. Βολονάκης), Λ. Νεοφίτοσα (Λ. Νεοφύτου), Χ. Θεοφιλίδισα (Χ. Θεοφιλίδης), Ε. Φτ'які (Ε. Φτιάκα), Δ. Χαράλαμбуса (Δ. Χαράλάμπους).

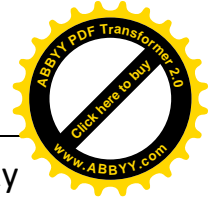
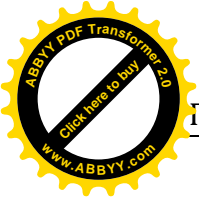
Нами також враховано історико-педагогічні праці вчених Республіки Кіпр щодо: концепції розвитку неперервної освіти – Λ. Φιλίππосα, (Λ. Φίλιππος), Μ. Ρυсу (Μ. Ρούσου), Ε. Χατζηγιάννη-Γιάγκου, Κ. Καлатаса (Κ. Καλαθάς); професійної педагогічної підготовки – Π. Περсіянίσα (Ρ. Persianis), Α. Σεποσα (Α. Σέλος), Κ. Κιπρίδиму (Κ. Κυπριδήμου), Π. Μавροσα (Π. Μαύρος); системи післядипломної педагогічної освіти – Ζ. Οδισσεос-Πολιδору (Ζ. Οδυσσέως-Πολυδώρου); атестації професійної діяльності педагогічних працівників – (Π. Πασιαρδίσα (Π. Πασιαρδής), Α. Αναστασιадίσα (Α. Αναστασιάδης), Π. Ангелίδисα (Π. Αγγελίδης); підвищення кваліфікації педагогічного персоналу (Α. Ικονому (Α. Οικονόμου), Π. Προδρομου (Π. Προδρόμου); перепідготовки педагогів (Ε. Χατζηγεοργιу, Α. Куртелласα, Ε. С'яну-Κιpριу).

У контексті дослідження проблеми вважаємо за доцільне прокоментувати різні підходи до визначення періодів в історії розвитку педагогічної думки та освіти.

О. Любар, М. Стельмахович, Д. Федоренко пропонують здійснювати періодизацію історії педагогіки України за характерними культурно-освітніми й виховними виявами життя українського народу [3, 11]. С. Сисоєва, І. Соколова вважають провідним методом дослідження історії педагогіки персоналістично-біографічний, якій дозволяє дослідити історію розвитку педагогічної думки через призму сприйняття життя і творчої діяльності найвидатніших постатей, що внесли значний вклад у розвиток гуманістичної педагогіки [5, 5].

Академік А. Піскунов, аналізуючи принципи періодизації історії педагогіки Росії, вважає, що оцінювання явищ та фактів розвитку педагогіки та школи відбувалось під впливом «ідеологічних установок». Вчений пропонує здійснювати періодизацію історичного розвитку педагогічної думки та практики виховання у контексті еволюції загальноєвропейської цивілізації [4, 5]. Н. Гупан пропонує укладати періодизацію розвитку історико-педагогічної науки з урахуванням змін в проблематиці, методології, змісті, підходах до вивчення педагогічних явищ, а також впливів на розвиток науки соціокультурних процесів суспільного життя України [1, 14].

Мета статті – визначити та обґрунтувати періоди розвитку системи професійної підготовки вчителів у Республіці Кіпр у ХХ столітті.

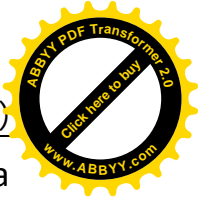
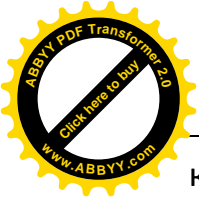

Виклад основного матеріалу. Визначити періоди та етапи розвитку педагогічної освіти означає передусім знайти переходи в її історії, еволюційні зрушення, які відокремлюють один період розвитку від іншого. Для цього проаналізуємо наукові праці кіпрських учених і освітян.

В основі періодизації М. Маратефтиса – історичні події, соціально-політичні фактори, що детермінували розвиток кіпрської системи освіти, а також філософсько-освітні ідеї, що панували в суспільстві. Відтак, колонізація острову Великою Британією (1878–1960 рр.), національний рух опору кіпріотів за ідеї свободи та об'єднання з Грецією (1955–1959 рр.), проголошення незалежності Республіки Кіпр (16 серпня 1960 р.), турецька анексія північної частини острову (1974 р.) обумовили формування системи освіти Кіпру. Отже, М. Маратефтис виділяє такі періоди розвитку кіпрської системи освіти: період туркократії (1571–1878 рр.), період англократії (1878–1960 рр.), період незалежності Республіки Кіпр (з 1960 р.), та два його підперіоди: бурхливого розвитку грецько-кіпрської освіти (1960–1974 рр.), становлення та розвитку вищої освіти (з 1974 р. по теперішній час) [9].

М. Іоанніду-Куцеліні вважає, що розповсюдження освіти на острові обумовлено змінами суспільно-політичної активності громадян у доленосні для країни періоди англократії, незалежності, турецького вторгнення, зближення з Європою. В період англократії (1878–1959 рр.) у суспільстві панували ідеї зближення Кіпру з Грецією, а національна ідея сприймалася як вища цінність кіпрського суспільства, ефективна рушійна сила розвитку незалежної держави. Часи незалежності (1960–1974 рр.) схарактеризовано як період панування еллінізму на Кіпрі осмислення власної ідентичності, вироблення системи національно-державних інтересів. Після турецького вторгнення на острів (1974 р.) попередні еллінохристиянські ідеї стали ототожнюватися із консерватизмом та регресом. У період зближення з Європою (1984 р. – т.ч.), коли стали наявні економічний та соціальний розвиток країни, провідною метою державної політики у сфері освіти було визначено інтеграцію у європейський освітній простір [8].

С. Петру в межах періоду англократії (1878–1960 рр.) виділяє три історичних етапи, оцінюючи історичні події в країні з точки зору еволюційного розуміння прогресу. Першій етап припадає на 1878–1923 рр. У 1878 році Великобританія відповідно до так званої Кіпрської конвенції 1878 р. (таємний договір між Великобританією і Туреччиною) окупувала Кіпр, оволодівши найважливішим стратегічним пунктом у Східному Середземномор'ї. Другий етап – колонізація острову Великою Британією – охоплює 1923–1945 роки. Протягом третього етапу (1945–1960 рр.)

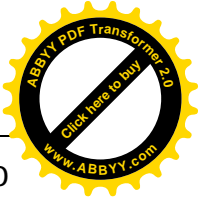
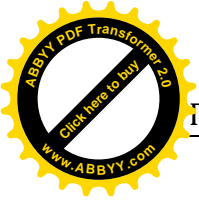
кіпрський народ виборює свою незалежність, право на самовизначення та виступає проти колоніального британського правління. Головною метою визвольного руху кіпріотів у 1955–1959 рр. була боротьба за встановлення незалежності на острові, що й закінчилося проголошенням у 1960 р. незалежної Республіки Кіпр [10].

В основі періодизації розвитку системи кіпрської освіти, яку пропонує А. Полідору, – зміни в освітній політиці, що супроводжували зміни державного устрою Кіпру. Ученим обґрунтовано такі періоди: лібералізації колоніальним урядом системи освіти Кіпру (1878–1923 рр.); централізації системи управління освітою англійським урядом (1923–1959 рр.); перехідний період державності Кіпру з орієнтацією на систему освіти Греції (1959–1960 рр.); еллінізації системи освіти Кіпру (з 1960 р. по т.ч.) [11].

У контексті дослідження вважаємо за необхідне розглянути історико-педагогічні етапи формування спеціальної (інклюзивної) освіти у Республіці Кіпр, що їх обґрунтовано професором Університету Кіпру Е. Фт'яка. Дослідниця виділяє чотири етапи: започаткування та поетапного формування спеціальної освіти (1929–1979 рр.); створення законодавчої бази спеціальної освіти (1979–1988 рр.); інтеграції дітей з обмеженими можливостями у шкільне середовище (1988–1999 рр.); створення збалансованої законодавчої бази спеціальної освіти, що узгоджується з гуманістичними філософськими парадигмами постмодерного суспільства і сучасними освітніми концепціями (1999 р. – теперішній час) [12, 62].

Х. Теофілідіс виділяє три періоди розвитку вищої освіти у Республіці Кіпр в межах історичного періоду незалежності острова (з 1960 р. по т.ч.), спираючись на законодавчий імператив розвитку вищої освіти, зокрема університетської. Першій період він називає періодом «нерішучості та коливань» (1960–1989 рр.), коли занадто довго на рівні держави та суспільства обговорювалося та вирішувалося питання про заснування на Кіпрі першого державного університету. У другий період «упевненості» (2001–2005 рр.) було засновано ще два державних університети – Технологічний університет Кіпру (Закон № 198(1)/2003 р.) та Відкритий університет Кіпру (Закон № 234(1) /2006 р.). «Період плюралізму» (з 2005 по т.ч.) відзначений заснуванням перших приватних університетів як вищих навчальних закладів найвищого, IV рівня акредитації (Закон 109 (I)/2005 р.) [7].

Спираючись на дослідження І. Соколової [6, 66], ми виділяємо п'ять компонентів генезисно-історичного аналізу, важливих для обґрунтування періодів розвитку системи професійної підготовки вчителів у Республіці Кіпр.

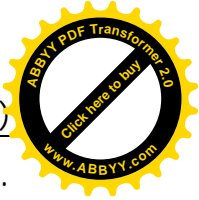
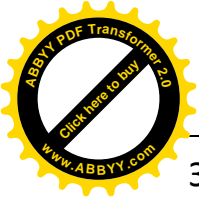
Перший компонент – це історичні, соціально-політичні фактори, що впливали на розвиток системи професійної підготовки вчителів у Республіці Кіпр у ХХ столітті. Другий компонент у нашому розумінні – це нормативна база розвитку системи освіти в певний історичний період для виділення основних цілей та змісту професійної підготовки вчителів. Третій компонент – це управління системою освіти, що дозволяє дослідити ґенезу системи адміністрування закладами професійної підготовки вчителів. Четвертий компонент формують організаційно-функціональні засади вищої педагогічної освіти Республіки Кіпр, а саме: структура та зміст професійної підготовки майбутніх учителів, організація педагогічної практики і системи післядипломної професійної освіти. П'ятим компонентом визначено педагогічні парадигми та концепції, які зумовили організаційні та структурні зміни в вищих закладах професійної педагогічної освіти в Республіці Кіпр у ХХ столітті.

Проаналізуємо особливості педагогічної освіти і професійної підготовки вчителів у кожний з виділених періодів.

1878–1893 рр. – Період допрофесійної підготовки вчителів, коли на острові вчителювали священики. Система управління освітою була простою: не існувало ані навчальних програм, ані канонів функціонування шкіл; вона складалася з таких інституцій, як Загальне зібрання сільських старост, Шкільні комісії міст і Шкільні комісії общин. Нижча межа періоду визначена подіями 1878 р., коли острів було колонізовано англійцями, які й розпочали просвітянську діяльність на Кіпрі. Верхня межа обумовлена відкриттям першого професійного закладу з підготовки вчителів – Всекіпрського педагогічного училища.

1893–1923 рр. – Період організації професійної педагогічної освіти. Учителі навчалися у грецьких училищах та призначалися до роботи головою селища або міста. Засновувались перші професійні заклади освіти – Всекіпрське педагогічне училище (1893 р.), Жіноче педагогічне училище (1903 р.), Інститут священиків у Ларнаці (1910 р.), випускники якого також працювали вчителями.

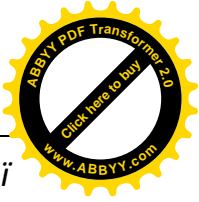
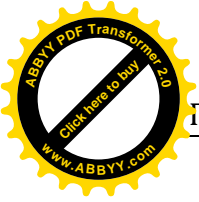
1923–1959 рр. – Період централізації професійної педагогічної освіти. Верхня межа цього періоду обумовлена прийняттям Закону «Про початкову освіту» (1923 р.), коли призначення на посаду вчителя здійснювалось Центральною радою з освіти, яка також визначала обов'язки вчителів та вносила пропозиції щодо вдосконалення законодавства у галузі освіти. Колоніальний уряд Законами 1923, 1929 та 1933 рр. повністю централізував початкову освіту на острові;

Законами 1935 та 1952 рр. здійснив спробу контролювати середню освіту. Грецькі освітні заклади поступово закривались, майбутні вчителі навчались в закладах професійної педагогічної освіти під керівництвом англійських директорів. 1 травня 1959 р. Дидактичний коледж, який функціонував під керівництвом британського директора, було передано грецькому суспільству острова Кіпр, який з 1 жовтня 1959 р. почав називатися Педагогічною Академією Кіпру. Це й обумовило визначення нами нижньої межі даного періоду.

1959–1974 рр. – період формування вищої педагогічної освіти і національної системи професійної підготовки вчителів. Дільність Педагогічної академії Кіпру на методологічному, теоретичному і методичному рівнях було спрямовано на розвиток системи національної освіти Республіки Кіпр. Педагогічна академія Кіпру здійснювала професійну педагогічну підготовку майбутніх учителів початкової та середньої школи; об'єднувала педагогічних працівників навчальних закладів та працівників системи загальної освіти Кіпру, спрямовуючи їхні спільні зусилля на розв'язання актуальних освітніх проблем. Педагогічна академія набуває неофіційного статусу центру підвищення кваліфікації учителів з педагогіки, психології та методики викладання окремих дисциплін. Діяльність академії спрямовується на впровадження в педагогічну практику досягнень вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки, визначення основних напрямів досліджень в галузі національної освіти, організацію і координацію наукових досліджень з проблем педагогіки для упровадження їх у практичну діяльність освітян.

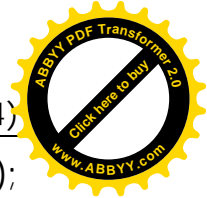
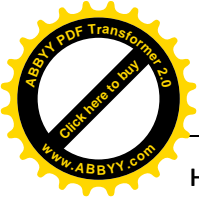
У 1961 р. відбувається Перша конференція працівників освіти, на якій наголошується на необхідності раціоналізації загальної освіти; висувається завдання посилити педагогічну базу, підвищити рівень викладання, розвивати науково-дослідну роботу. Важливою подією стало заснування Міністерства освіти і культури Республіки Кіпр (1965 р.) та Центру наукових досліджень Кіпру (1969 р.). У 1969 р. з метою удосконалення професійної підготовки впроваджується закон «Про якість педагогічної освіти та обов'язки вчителів». У 1972 р. з метою підвищення професійної кваліфікації вчителів, реформування освіти, впровадження нововведень, формування науково-методичного підґрунтя національної системи освіти було засновано Педагогічний інститут Кіпру. Саме в ці роки постать вчителя набуває статусу «педагог і особистість», активний член суспільства. У 1974 р. острів анексується турецькими військами, що й обумовило нижчу межу періоду.

1974–1989 рр. – *Період реформування професійної педагогічної освіти*, обумовлений загальною ідеєю відродження національної освіти та культури. У 1975 р. в Педагогічній академії Кіпру відкривається відділення дошкільної освіти. У 1976 р. засновується Всекіпрська організація працівників вищої освіти. У 1987 р. приймається Закон «Про підготовку вчителів», який регламентує вимоги до професійної кваліфікації вчителя і його професійної компетентності. У 1979–1988 рр. створюється законодавча база спеціальної / інклюзивної освіти, що потребувала змін в організації та змісті професійної підготовки вчителів для роботи з особливою категорією дітей та підлітків.

З 1989 р. починається *період європеїзації вищої педагогічної освіти*, коли структура та зміст професійної підготовки майбутніх учителів було зорієнтовано на європейські освітні стандарти. Верхня межа цього періоду обумовлена прийняттям Закону «Про Університет Кіпру» (1989 р.). університетської педагогічної освіти зумовило подальший розвиток та вдосконалення професійної підготовки майбутніх вчителів у Республіці Кіпр. У 1989–1990 рр. впроваджується Закон «Про обов'язкову допрофесійну педагогічну підготовку майбутніх вчителів», який регулює неперервну освіту вчителів. З 1993 р. в Університеті Кіпру, а з 2003 р. у Відкритому університеті Кіпру студенти педагогічних відділень здобувають освіту за освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр», «магістр», «доктор» та формами навчання: денна, заочна, дистанційна, післядипломна. У 2005–2006 н. р. відповідно до вимог Болонської декларації в університетах Республіки Кіпр впроваджується система перезарахування кредитів ECTS. 29 липня 2005 р. Парламентом Республіки Кіпр було прийнято Закон «Про приватні університети». Згідно із рішенням Ради міністрів Республіки Кіпр (2007 р.) було відкрито університети приватної форми власності: Університет імені Фредеріка, Європейський університет Кіпру, Університет Лефкосії (Нікосії), де готують спеціалістів у галузі педагогіки за такими бакалаврськими програмами: «Дошкільна та молодша початкова освіта», «Дошкільне виховання», «Початкова освіта». У цей період розширюється зміст теоретичної професійно-педагогічної підготовки студентів

Висновки. В результаті генезісно-історичного аналізу професійної педагогічної освіти на острові Кіпр у ХХ столітті виокремлено такі періоди її розвитку: допрофесійної підготовки вчителів; організація професійної педагогічної освіти (1893–1923 рр.); розвиток професійної педагогічної освіти (1923–1959 рр.); формування вищої педагогічної освіти і

національної системи професійної підготовки вчителів (1959–1974 рр.); реформування професійної педагогічної освіти (1974–1989 рр.); європеїзації вищої педагогічної освіти (з 1989 р.).

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні інновацій у системі професійної педагогічної освіти та підготовки вчителів у Республіці Кіпр у XXI столітті.

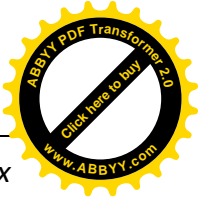
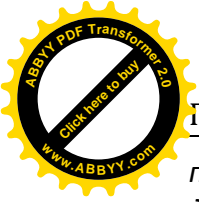
ЛІТЕРАТУРА

1. Гупан Н. М. Розвиток історії педагогіки в Україні (історіографічний аспект) : автореф. дис... на соискание научной степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / Нестор Миколайович Гупан. – К., 2001. – 38 с.
2. Котельнікова Н. Періодизація історії розвитку післядипломної педагогічної освіти в КНР / Н. Котельнікова // Історико-педагогічний альманах / АПНУ ; Уманський держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини; Всеукр. асоц. істориків педагогіки. – К. ; Умань, 2010. – Вип. 1. – С. 77–82.
3. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки : навч. посіб. / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. Т. Федоренко ; за ред. О. Любара. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2003. – 450 с.
4. Пискунов А. И. История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. : учеб. пособ. для пед. учеб. завед. / [под ред. А. И. Пискунова]. – 2-е изд., испр. и дополн. – М. : ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.
5. Сисоева С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки : навч. посіб. / С. Сисоева, І. Соколова. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 308 с.
6. Соколова І. В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за двома спеціальностями : [монографія] / [за ред. С. О. Сисоевої] // МОН України. АПН України. Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих. – Маріуполь – Д. : АРТ-ПРЕС, 2008. – 400 с.
7. Θεοφιλίδης Χ. Εκπαίδευση των εκπαιδευτικών και ποιότητα στην εκπαίδευση / Χρίστος Θεοφιλίδης [Електронний ресурс] // 'Εβδομη σύνοδος των Υπουργών παιδείας των ευρωπαϊκών χωρών. – Λευκωσία, 27 Ιουνίου 2003. – Режим доступу : <http://www.educconference2003.gov.cy/general-gr.htm>
8. Ιωαννίδου-Κουτσελίνη Μ. Ανάπτυξη προγραμμάτων. Θεωρία - Έρευνα – Πράξη / Μαίρη Ιωαννίδου-Κουτσελίνη. – Λευκωσία, 2001 – 278 σ.
9. Μαραθεύτης Μ. Το Κυπριακό Εκπαιδευτικό Σύστημα. Σταθμοί και θέματα. / Μηχαλάκης Μαραθεύτης. – Λευκωσία, 1992. – 172 σ.
10. Πέτρου Σ. Η κυπριακή εκπαίδευση ως διαδικασία σύγκρουσης-ρύθμισης του Κυπριακού προβλήματος / Στέλιος Πέτρου. – Αθήνα, 2001. – 420 σ.
11. Πολυδώρου Α. Πολιτειότητα – Πολυπολιτισμικότητα. Ο ρόλος και οι ευθύνες της εκπαίδευσης / Α. Πολυδώρου // Εκπαιδευτικός Όμιλος Κύπρου. – Λευκωσία, 2005. – Σ. 67–84.
12. Φτιάκα Ε. Ειδική @ Ενιαία εκπαίδευση στην Κύπρο / Έλενα Φτιάκα. – Ταξιδευτής. – Αθήνα, 2007. – 290 σ.

РЕЗЮМЕ

Н. Ю. Воевутко. Периодизация развития системы профессиональной подготовки учителей в Республике Кипр в XX веке.

В статье обоснованы подходы к определению понятия «периодизация» в системе профессиональной подготовки учителей. На основе анализа различных подходов к определению социокультурных, социально-экономических и общественно-

политических факторов, господствующих идеологических концепций и педагогических детерминант определены и проанализированы периоды становления и развития системы профессиональной подготовки учителей в Республике Кипр в XX веке.

Ключевые слова: *периодизация, система подготовки учителей, профессиональная подготовка учителей, Республика Кипр.*

SUMMARY

N. Voyevutko. Periods of development of teachers training system in the Republic of Cyprus in the XX century.

The approaches to the definition «periodization» in the teacher training system are grounded. Different approaches to socio-cultural, socio-economic and socio-political factors, prevailing ideological concepts and teaching determinants are analyzed. The periods of formation and development of the professional teacher training in the Republic of Cyprus in the twentieth century are determined and analyzed.

Key words: *periodization, the system of teacher training, teacher training, the Republic of Cyprus.*

УДК 378.305(430)

О. Я. Гривкова

Інститут педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ

У статті висвітлено основні передумови виникнення гендерної педагогіки в Німеччині, проаналізовано тематичний план лекційних курсів з гендерної проблематики в університетах Німеччини, спираючись на навчальні плани, виявлено особливості гендерної освіти у ВНЗ, визначено позитивні ідеї німецького досвіду, які доцільно використати в університетах України.

Ключові слова: *гендерна педагогіка, гендерно орієнтований підхід, гендерний мейнстримінг, університети Німеччини.*

Постановка проблеми. Одним із найважливіших напрямів розвитку педагогічної науки в епоху глобальних соціально-економічних і культурологічних трансформацій у суспільстві є становлення нової галузі наукових знань – *гендерної педагогіки*, предметом дослідження якої виступає корекція процесу соціалізації молодого покоління залежно від статі.

У багатьох документах міжнародних організацій (ЮНЕСКО, Ради Європи, Світового банку, МОП, ОЕСР), що впливають на формування сучасних поглядів на цивілізаційний прогрес, людський капітал визнається вирішальним чинником економічного зростання країн, підвищення їх конкурентоспроможності на світовому ринку.

У зв'язку з цим нова парадигма розвитку людства в умовах постіндустріального суспільства на перший план висуває не